

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Acta Ecclesiae Mediolanensis

Actorvm Ecclesiae Mediolanensis, Pars Tertia - In Qva, Liber Memorialis Ad
populum Ciuitatis, & Dioecesis Mediolanensis, A Beato Carolo Borromaeo
Titvli Sanctae Praxedis compositus continetur

Borromeo, Carlo

Brixiae, 1603

Libri tertij.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10502

DE
VITA ET REBUS GESTIS,
CAROLI CARD.
S. PRAXEDIS,
ARCHIEPISCOPI MEDIOLANI.

Liber Tertius.

Gregorius
Pontifex
creatur. Ca-
rolus am-
plissimis se-
rebus abdi-
cat.

CAPVT I.

Postridie quàm erat
clausum conclaue,
hoc est 3. Id. Maij,
creatus est Ponti-
fex Vgo Boncomp-
agnus Cardinalis
Sancti Sixti Bon-
nienfis, & Gregorius eius nòminis
X. I. L. appellatus. cuius humanitati,
pietatiq; Carolus cum valde confide-
ret, ei multa suppeditauit, quæ ad Ec-
clesiã optime constituendam, Roma-
nosq; mores cõponendos facere pos-
set, librosq; Pontificio muneri aptissi-
mos obtulit. Audire illum Gregorius
libenter visus est: nã & præcipue vir-
tutis virum; & vero etiam, si quid ad
rem pertinet, dignitatis suæ fauorem
amicissimum agnoscebat. Quo vero
melius res ordinari possent, cum Ro-
mæ manere iussit, & vna cum optimis
Præsulibus de ijs, quæ agere oportet,
consultare. sed quaquam ad Octo-
brem mensẽ Carolus Romæ mora-
tus est; vix tamen, vt sunt semper bo-
nũs consiliis plurima parata impedi-
menta; quicquam perfici potuit. At
vni tamen fuere, quæ tum consultata
sunt; nam alia alio tempore Pontifex
postea exequenda suscepit: Ad Ponti-
ficiam familiam ea, quæ Pij V. tempore
viguerat, disciplina instituendam,
Carolus non pauca contulit. Bernar-
dum Carniliam Dertonensem olim fa-
miliarem suam, apud Pontificem col-

locandum curauit; hominem pietati
maxime deditum. cuius religio ita se
in dies ostenderat: vt Ormaneto Pa-
tauji Episcopo facto, in eius fere lo-
cum, manuque a Pio vocatus succes-
sisset. Hic igitur in Pontificia domo,
forisque sacræ disciplinæ seruiens, si-
mul res Caroli oēs apud Pontificem,
magna diligẽtia, studioq; procurauit:
Deo in primis ita prouidẽte, vt quod
maxime opus erat apud ipsum Ponti-
ficem Carolo numquam deesset fide-
lissimus negotiorũ illorũ gestor; quæ
grauissima ad singularem ecclesiæ fru-
ctũ perpetuò tractauit. quam ad rem
Specianum aptissimum postea, Grego-
rioque gratissimum habuit, vt merito
quis de Caroli familiarib. obseruaue-
rit: tales Pontifices, eos sibi ministros
asciuisse, talique loco habuisse. nam
præter alios, etiam Constantium Taf-
soniũ Mutinensem ad se vocauit Pius;
quẽ Mediolani Carolus familiæ præ-
positum habebat, antiqua probitate,
pietateq; hominem Romæ dum fuit,
diuino rursus impulsu, visus est ad
omnem sanctitatem, ac rursus etiam, quã
antea incitari. quod tum in publicis
Ecclesiæ, Præsulumque rebus, quibus
ibi præfuit, conformandis; tum in vi-
tæ suæ rationibus seuerius compo-
mendis declarauit. dolet non ea om-
nia certa, explicataque habere, quæ
ibi tamen Carolum fecisse, non leui-
bus ducor argumentis. sed quæ satis
con-

comperta non habeo, ea satius arbitror præterire. Illud vulgatum est; abiecta timiditate illa, quæ plurimos solet a christiano fraternæ reprehensionis officio, deterrere; plerisque Cardinales singillatim grauiter, libereque monuisse de eo, quod christiana res ab eis, tamquam Ecclesiæ Dei Principibus, postularer: quibusdam etiam proprias causas demonstrasse, quibus præter ceteros ipsi vitæ sanctitati studere deberent. quod officij genus, quamquam nõ omnibus gratissimum fuit; eius tamen, quæ vis est veritatis, extitit in multis fructus ad pietatem non mediocri. Mediolanum demum rediens, Lauretanam ædem venit pridie solemnis festi Omnium Sanctorum: vbi tum loci, tum diei festi religione motus, ex veterum vigiliarum imitatione, tota nocte in sacrosancta illa Beatissimæ Virginis ædícula vigilauit; sacrisque meditationibus, precationibusque mentem exercuit; Ludouico Moneta solo comite: quem sacerdotem in itinere familiæ præfectum semper habuit. tum vero domi, forisque rerum plurimarum fidelissimum administrum; & supra quam se necesse ferre posse videretur, in laboribus, & incommodis, quæ Caroli committatus erant, patientem, qui cum Ecclesiæ iam dudum, Caroloque se totum tradidisset; nihil tamen ex Ecclesiæ, Carolive rebus vnumquam percipere voluit. Plurima Romæ Carolus ad ecclesiæ suæ commodum, fractumque obtinuit, quæ Pontificijs litteris continentur. in his fuit Romanarum stationum diuinum beneficium; quæ toto anno per varias vrbes ecclesias distributa; eximios animi fructus afferunt ad salutem. illud etiam fecit; vt ijs se muneribus, honoribusve omnibus iam tandem liberaret; quibus totum se, vt cupiebat, ecclesiæ suæ regendæ, ac custodiendæ dare prohibebatur. Pium ante orauerat, vt Archiprebyteratum Sanctæ Mariæ maioris;

summam penitentiarij muneris præfecturam; ordinum religiosorum patrocina; præsertim Franciscani, quod multi negotij erat; renunciare, Pontificiæque auctoritati relinquere liceret. sed passus ille non erat: pergeret ijs muneribus satisfacere per viros idoneos a se substitutos: curaret ipse quantum posset, aut per episcopalem curam liceret: quâquam minus etiam quàm antea posthac faceret; ita sibi satius videri; quàm ab eo munera eiusmodi relinquere: si quid in eo esset offensionis, præstare se velle: neminem se habere præsentem, quem Carolo præferret absenti. Nunc item Gregorium vehementer orauit, vt id sibi permitteret. quod ita tandem impetrare posse videbatur, si modo vellet eos nominare quibus ea recte Pontifex munera posset committere. sed cum id quoque modeste recusaret; neque annuit tunc quidem Pontifex; & cum non abnuisset tamen penitus; Mediolanum reuersus Carolus, statim ijs se curacionibus abdicauit, his ipsis litteris latine ad Gregorium scriptis.

Beatissime Pater. Postquam Mediolanum, ad ecclesiæ mihi commissæ gubernationem redij, non iudicavi amplius id esse differendum de officio summi Penitentiarij, ad quod me, mea conscientia iam diu stimulabat, et vehementer urgebat. Cum enim pastoralis curæ necessitas, me ab ecclesia Mediolanensi abesse non patiatur; vt præsens illi muneri, quod commemoravi; quodque totum hominem, eumque præsentem postulat, satisfacere queam; illud omnino deponere statui. Ceterum, quia Saluator noster Christus Iesus Sanctitatem vestram totius ecclesiæ suæ administrationi præfecit; & curam tradidit, ecclesiasticas dignitates, et officia ad Dei honorem, gregisque sui

salu-

autopsi
redimot
ad amon
m's mlar
al vno
ibda audn
110

1110

Caroli litteræ ad Pontificem in quibus Sanctitati suæ dignitates, & officia multa reliquit.

salutem idoneis viris conferendi; atque ad hæc, aliaque præstanda perpetuam spiritus sui præsentiam, ac singulare auxilium promisit; nihil conscientia meæ tutius esse video, quam si illud integre in vestra Sanctitatis uoluntate, & manu reponā. Quapropter nunc sponte, & libere officium hoc summi Pœnitentiarij in vestra Sanctitatis, tamquam in Christi, cuius vicem in terris gerit, manibus resigno, continuas interim ad Deum Opt. Max. fundens preces, ut sibi hac in re, largius gratiæ suæ lumen impartiri dignetur; quo is illi muneri præficiatur, qui nulla alterius residentiæ, aut occupationum necessitate impeditus; Dei, & animarum zelo flagrans, ac doctrina, & uita integritate præfulgens, digne ministerium ipse suum impleat. Iisdem rationibus adductus, sponte etiam, & libere resigno in manibus vestra Sanctitatis Archiepiscopatum ecclesiæ S. Mariæ maioris; et officium protectoris, ac correctoris religionis S. Francisci, et Carmelitana; necnon & monasterij S. Marthæ in vrbe; ac omnium aliarum Congregationum regularium, quarum ego Protector existo. Atque ita humillime vestra Sanctitatis pedes deosculor, me, ac Mediolanensem hæc ecclesiam in visceribus Iesu Christi, eius pietati, & paternæ curæ toto corde semper commendans. Mediolani 13. Calend. Decemb. 1572. Eodē tempore ad Philippum Regem de Germaniæ inferioris; & ad Sebastianum Regem, eiusq; patrum Cardinalem de Lusitaniæ clientela dimitenda scripta: eiusmodi munera præsentia in vrbe desiderare; ubi coram, & diligēt, quod ecclesiarū, rerumq;

sacrarū gratia opus est, quæq; ad pietatē opportuna sunt prouincijs, curari possint: sibi id minime licere: & alioq; se totum ecclesiæ suæ debere. Eadem fere de causa Britanum Principatum triennio ante alienauerat; & enim ciuitati illi curæ tribuebat, id Ecclesiæ suæ adimere sibi videbatur: præter id, qd ex pecunia contracta, plurima poterat ad Dei honorem, gregisque sui commodum efficere, quemadmodum re ipsa effecit. Duas item Abbatis ex multis illis reliquas per id tempus dimisit. altera ita se abdicauit; ut Othianam Mediolani Præpositurā, licet tenuiorū multò fructuum, seminario suo Pontificis auctoritate tribueret. Aronensem vero vel prorsus dimittere; vel eius saltē fructus diuino cultui in ipso loco exercendo, perpetuo addicere sæpius curauerat. nūc de certo presbyterorum numero in ea ecclesia cōstituēdo, qui diuinis rebus operam darent: nunc de ea religiosus uir penitus tradenda, cogitauit. cū aliud ipse ex omni parte non probaret; aliud Pontifex non concederet; sacerdotiā ad id tempus sibi retinuerat. tantum, quia monachi illi pene defecerāt; clericos eo loco multos habuerat; religioseq; moribus, & litteris instituentos curauerat: ne, quamuis rem ipse retineret; in suos tamen vsus fructus infunderet. obtinuit a Gregorio tandem, ut eā, quod iamdiu cupiebat, traderet Societati Iesu. Ita vectigalibus, administrationibus, honoribusq; maximis relictis: vno ex tot, tantisq; sacerdotijs Archiepiscopatu retēto; & ex plurimis pensionibus, nonnullis tantum, quib. ecclesiæ minime grauarentur; ad aureorū nummum millia paulo plus viginti, additis patrimonij fructibus, eius annui reditus ex lōge amplissimis redacti sunt. ipse vero se totū diuinis obsequiis, quæ omnibus humanis opibus potiora sunt; & charissimi gregis custodię, maiori quā unquā antea studio, contentioneq; tradidit.

Pro-

De alijs ec-
clesiaz per-
turbationi-
bus, post cō-
cilium Epi-
scop. tertio
celebratum
CAP. II.

1573.

Prouinciæ concilium, quod primo quidē ob aduersam valetudinem, deinde Pontificis creandi causa, distul- rat in consequentē annum 1573. ter- tio habuit Aprili mēse: cui Paulus Epi- scopus Placentinus, Cardinalis ante creatus, vir religiosissimus ex ordine Theatinorum clericorum interfuit; & Bonhomius item ex Abbate factus Episc. Vercellen. In eo non pauca de- creuit ad diuini cultus, & disciplinæ ecclesiasticæ incrementum; præsertim de festis dieb. recte colendis, & de ca- tholica fide in prouincia integre tuē- da. quidquid aliorū conciliorum tem- pore solitus fuit, in eo concilio præsti- tit egregie. Concilij decreta, cum Ro- mam de more recognoscenda mitte- ret, Io. Baptistam Castellium Vicariū suum primarium, alioqui profecturū ad id munus delegit. Multa per eum Pontifici exposuit, non suæ solum, sed vniuersæ ecclesiæ maxime vtilia; præ- sertim de concilijs in vnaquaque Me- tropoli, quod pluribus in prouincijs omittebatur, celebrādis. Verū alia de causa Castellij profectio Carolo nec opinanti opportuna fuit; ob ea quæ rursus, absente Carolo, diçessiq; ec- clesias lustrante, Gubernator in eccle- siam, eiusque ius, & potestatem, fecit. Sed repetā paucis, quo modo se iuris controuersia superiori tēpore habue- rit. Post Caroli casus, omnium, vt an- te dicebamus, commotis animis, nihil fere turbatū est; Magistratusq; æquo- re animo omnia visi sunt administra- re: eo maxime, q̄ magnum dissensio- num odiū, ac dolorem; & omnis con- tentionis aliqua ratione tollendæ de- siderium, perspicue Rex ostēderat: ac Vincentio Iulianiano id in Hispanijs agente, qui ex ordinis sui Antistite, in summum S. R. E. Card. ordinem lectus erat; Duci mandauerat, vt controuer- się dirimendę aliquam omnino iniret rationem. Ita rerum meliorū spes diu confirmata, pijs omnib. gaudium attu- lerat non mediocre: præsertim Io. Ba-

ptista Rainoldo Senatus Præfide crea- to; cuius virtus, piaq; consilia Carolo valde probata, ad publicam tranquil- litatem semper valuerunt. Carolus etiam per Cardinalem Alexandrinum Legatum, agi Pontificio nomine de cōtrouersijs tollendis in Hispania cu- ravit. cumque alius prouinciæ Medio- lanensi gubernadæ destinatus, Romæ esset; per Pij Pōtificis admonitiones, hortationesque rebus ijsdem consule- re studuit: præter id, quod ipse cona- tus est, cui cum ipso gubernatore ne- cessitudo non leuis a multis annis in- tercedebat. sed siue negotium eiusmodi non satis pro rei momento curare quidam voluerint; siue ob rei ipsius difficultatem, de rebus componendis nihil effici vnquam potuit. Itaque Al- uaro gubernante ob rerum venalium festis diebus proponendarum licen- tiam a Carolo repressam; prohibitof- que ludos publicos, quos in ipsa ma- ioris ecclesiæ platea is apparabat; mo- tus aliquid extiterat. quo tempore ho- mo indignatus singulos ciuitatis ordi- nes tētalit dictus est, vt certos ludos, choreasque publice, vnoque tempo- re ducerent: nihil autem propter po- puli pietatē perficere potuit: obiitq; breui diem suum. Deinde cum succes- sor Ducis venisset, Carolusq; Romæ esset, alia multa turbata sunt. Huic suc- cessori propositum esse videbatur, in administratione prouinciæ rem suam animose agere, ac confidenter: nā Du- cis religionem, & erga Carolum, Ec- clesiamq; obseruantiam, remissi, timi- dique animi vitio; quod ipse Dux po- stremo tempore nimis exhorruit; qui- dam attribuerant. solet autem, qui cui- piam in munere succedit, in eam lau- dem incumbere maxime, cui contra- riā vituperationē ille opinione homi- nū subiit. qua ex re fit nonnumquam, vt non tam vitij fugiēdi studio, si mo- do vitium illud esset, quam superandi alterius, famæque colligendę cupidi- tate longius prolabendo, quis in con- trarium

erarium vitium cadat. Principio igitur, cū Caroli Vicarius publicas choreas, de quo etiam in priori concilio Episcoporum constitutum erat, festis diebus prohiberet; quò tali tempore, sicuti sine dubio christianum est, mortales rebus diuinis operam darent: & ea de causa contumaces quandoque nonnullos, quemadmodum his temporibus necesse est, ecclesiasticis quibusdam animaduersionibus coerceret: ei rei vehementer a magistratibus reclamatum est. Hos motus Carolus itidem sedare curauit absens, ac tametsi nihil perfectum est, quo publica quies vere stabiliretur; euenit tamen, vt grauius nihil accideret. Sed eo demum presentente, ac visitandis ecclesijs, vt dicebamus, occupato; duo iussit Gubernator, quibus ius ecclesiasticum non mediocriter laedi, atque adeo labefactari existimabatur, alterum quidem per iustitiam, quem appellant Capitaneum, contra liberum litterarum Apostolicarum usum: prohibuerat enim litigantem litteris Apostolicis vri, eius non impetrata facultate, alterum vero contra eas omnes ecclesie rationes, de quibus antea eum Senatu disceptatum erat, ac primum quidem, cum iubente, paternoque amore admonente Pontifice, pie rescidisset; veniam, & absolutionem vna cum iudice impetrauit, huc Carolus ante Sacelli sui ranam solemniter ritu sacro anathematis vinculo liberauit: Gubernatorem Io. Paulus Ecclesia, Cardinalis ex Senatore factus, qui tum in Insubria morabatur. De altero vero earum concertationes, ij motus, ea pericula fuere; vt leuia fere prae ijs viderentur, quae superioribus annis acciderant. Factum ita se habuit. Regijs quibusdam litteris biennio ante datis, nonnulla ecclesie pmittere Gubernator iussus erat, ex ijs, quae tum fuerant a magistratibus in controuersiam vocata: cui tamen concessioni ab ecclesie parte consenserat nemo. litterae ad id tempus

erant suppressae. Aggreditur tunc demum Gubernator, quod antea se facturum quasi per iocum Carolo dixerat; & ne faceret, Carolus vehementer, amiceque rogauerat: seque nisi abstineret, testatus erat omni ratione repugnaturum. eas litteras ad eam rem minime datas, Caroli Vicario, apparitorique testato denunciari iubet; praescribi que de licitoribus, eorumque armis, ac coercionibus, quae ius, libertatemque Ecclesiae certis finibus circumscripte terminarent. Carolus Mediolanum accepto nuncio reuersus; primo quidem per religiosos viros, per Ioan. Paulum Ecclesiam Cardinalem tentauit, si posset huiusmodi malo remedium aliquod asferre. cum nihil fieri potuisset; subita ille quidem declaratione; quamquam in re manifesta, abstinuit: qua sacrorum canonum poenis, Gubernatorem, aliosque facti administratos teneri publice pronunciaret. beneuole autem monuit prius; mirari se vehementer, & dolere, tanta virtutis, pietatisque Principem eò fuisse adductum, vt tam aperte ius ecclesiae violaret. scire se mentem Regis longe esse diuersam. nihil ea denunciatione, iussive ecclesie potestati detractum sese intelligere; quod & quod ille permittere visus erat, & quod permittendo prohibuerat, suo iure, vt antea semper, nihilominus erat factururus: sed tamen non potuisse dissimulare, aut silentio praeterire talem licentiam. Sententia, poenarumve declaratione, quam promulgare poterat, superfedisse: de eius salute sollicitum, beneuole prius agere, paterneque voluisse. monere igitur, atque adeo anathematis eadem poena proposita iubere; vt tridui spatio, quae contra Ecclesiam fecerat, ea penitus rescinderet; seque rescidisse publice profiteretur: nisi effecisset; tum se, licet magno dolore; nomen eius tamquam anathemate notati, pro templis, locisque publicis pro-

posita.

positurum. ob dignitatem vero magi stratus, tum ut placide hominem acciperet; vnum misit ex Vicariis suis, vna cum sacerdote ob eam causam nuncio facto; qui monitionis scriptum redderet. recusauit is accipere primo: sed Vicario admonente; Carolum moderatam eiusmodi rationem officij gratia elegisse: si per eum non liceret, quoniam id illi prætermittere nefas erat; scriptum esse in publicum proponendum: accepit ille quidem; sed adeo exarsit, ut statim scinderet, & proieceret. post diem dictum, rursus virum grauem Carolus mittit: scripto se illum iterum vocaturum, antequam ad promulgationem veniret: patere nollet; habita dignitatis, ut prius ratione, sibi scriptum tradi; ne publicis locis affigeretur. Ille autem non multo post copiosas, aculeatasque responsiones, alias communi, alias latina lingua mittit, ad ea quæ Carolus monuerat, iusseratque: quibus persuadeere conabatur, nihil se iniuste fecisse; neque Carolum quidquam ea de causa posse contra se pronunciare, quæ quidem scripta in vulgus edicauerat. Carolus, ut paucis dicam, post nonnullas dilationes; relatis tum initio, tum deinceps Romam diligenter rebus omnibus, quæ ad negotium peruenerent; scriptis publice propositis, Gubernatorem, aliosque facti participes a sancta ecclesia abscissos declarauit. qua ex re tota Gubernator grauissime se offensum, commotumque plane vehementer, priuatim, publiceque ostendit: neque quotidiana communicatione voluit abstinere. plurima locutus aspere, rursus scripturis contendens, homo alicuius litteraturæ habitus, alia scripta ad sui defensionem, Carolique accusationem edidit, totaque prouincia peruulgari iussit: quibus tamen eo magis seipsum arguebat, quo vehementius contendebat excusare, Carolique factum crimi-

nari. Plerique suspensio, sollicitoque animo diu fuerunt, ne quid acerbius, ob iram Principis, accideret. rumor, ut assolet, eo usque quandoque processit, ut Romæ vulgaretur incensas fuisse ædes Archiepiscopales. Ciuitatis consilium Decuriones misit, qui duce Tatio Mandello Comite, & ciuitatis Vicario, Carolus supplices obsecrarent; ne ad eam grauissimam animaduersionem unquam venire vellet, quemadmodum minatus esse videbatur, ut vniuersam ciuitatem sacris interdiceret. futuram illam sine dubio rerum omnium extinctionem, quas summis laboribus plurimas, atque egregias ad salutem ciuitatis effecerat. meminisset etiam, primo quidem se natura eius ciuitatis filium; deinde dignitate, & sacerdotio patrem. propterea ne aliorum culpa quidquam ab eorum nominum pietate alienum statuere in eam vellet, quam sibi obsequentem, deditamque semper cognouisset. Respondit in summa Carolus; pietatis se erga patriam, filiosque suos, tum præcum ciuitatis rationem habiturum: seque ad illud extremum, nisi canonicarum sanctionum ratione coactum, minime venturum. Eluxit eo tempore maxime Caroli animus, virtute, Deique fiducia in primis singulariter confirmatus. cum enim tota ciuitas, metu suspensa teneretur; domesticis frequenter quodam modo formidine sanguis refugeret; viri grauissimi amici maxima pericula, quauis occulte, propter metum quotidie nunciarent: vnus ipse inuictus acris, & presenti animo res suas agebat. neque dubitauerit, opinor, intelligens quisquam; quin ad omnia perferenda, & ad ipsam quoque vitam profundendam, si tanta fuisset temporum miseria, paratus esset. Ipsum video, cum Romam scriberet testatum esse plane diserte: & Pontificis iussu facile se de omni conatu, iureque suo decessurum; & illo contra sentiente, omnia pericula pro sacra aucto-

auctoritatis iure conferuando subitu
 rum. At dolorem tamen non omnino
 dissimulabat; vel ob id maxime: quia
 variis modis in Deum peccabatur, po-
 pulique salutaria studia impediaban-
 tur. In ipsis periculis, cum eum domi-
 mansurum omnes existimarent; exi-
 bat paucis comitibus; quemadmodū
 iam modestiæ gratia solebat semper;
 & ad cœlestium patronorum corpora
 precationis, sacrificijque causa, vt
 fecisset Sanctum Ambrosium in peri-
 culis suis legerat, se conferebat, quam
 liberi, ac fidentis animi religionem,
 eū aduersariorum contemptioni qui-
 dam tribuerent; nam & ipsum Guber-
 natoris palatium, dum Ambrosianam
 ædem recta peteret, adire oportebat;
 sine causa multo magis incendeban-
 tur, eo vero maior fuit Caroli patien-
 tia, atque animus; quod adhuc, licet
 optima Pontificis voluntas non de-
 esset, Romanis subsidiis res eius ad-
 uersè non satis subleuari videbantur,
 quamuis enim omnes eius mentem,
 constantiamque laudibus efferrent;
 pauci tamen erant, qui actorum eius
 defensionem susciperent. Rursus au-
 tem Gubernator Carolum in inuidiã
 trahens affectati Mediolanensis impe-
 rij, ea de re multa iactare dicebatur.
 tum vero Comitem Ioãnem Angus-
 siolam Placentinum, Carolo inscien-
 te, misit, qui Aronensem Borroneio-
 rum arcem, in Caroli potestate posi-
 tam, Regis nomine occuparet: esse lo-
 cum fidei hostibus oppositū: eorum
 quos Carolus ad eum tenendum de-
 legisset, fidem sibi non probari; vt de
 Carolo ipso nihil diceret. Carolus au-
 tem cum id accepisset, misit statim ad
 Iulium Bibulcum patritium Mediola-
 nensem, arcis præfectum, vt Comi-
 tem reciperet, arcemq; traderet; quia
 id Regis causa peteretur. tum misit
 etiam ad Gubernatorem; qui non ar-
 cem illam solum, sed sua omnia, fami-
 liæque suæ semper Regi præstò fore
 nunciarent. Præterea, quoniam plu-

rima erant in vrbe pia sodalitia, ple-
 beiorum fere hominum; qui cum re-
 liquis diebus artificijs suis operam
 dedissent; festis conueniebant; preci-
 busque, & alijs pijs actionibus occu-
 pabantur: publico edicto Gubernator
 iussit, grauisimis pœnis proposi-
 tis; ne congregarentur, nisi is Regis
 nomine adesset, quem ipse ad id pro
 singulis sodalitijs delegisset. & cum
 publice sacro induti ordine per vr-
 bē ire supplicationis gratia solerent;
 ne faciem de more haberent conte-
 ctam, prohibuit. videri voluit se fe-
 cisse, ne quid contra reipublicæ sta-
 tum ij homines machinarentur; qui
 pro ratione sacrarum exercitationū,
 proq; pietate sua Carolo dediti erāt.
 At genus id erat hominum a seditio-
 ne, armisque prorsus alienum: pietati
 vero inter alias ciuitatis partes maxi-
 me deditum. Fecit edictum, vt qui-
 cunque pietatis causa congregari so-
 lebant; metu pœnæ; & quòd viri Re-
 gis nomine delecti, vtpote nobiles,
 & aliis rebus occupati, moram, impe-
 dimentumque afferrent; omnes absti-
 nerent; & magnum ciuitati bonum
 detraheretur, donec iussum illud po-
 stea tandem, vt dicemus, euauit. In-
 terea Gubernator omni officio Ro-
 mæ contendebat; vt, vel doceret nul-
 lo se anathematis vinculo irretitum
 esse, vel absolutionis facultatem cau-
 tionis gratia, si opus esset, obtineret.
 principes viri fauebant vehementer;
 eum magnæ prouinciæ præfectū esse;
 ibi grauisimi belli cum hostibus ec-
 clesiæ catholicæ suscepti necessitatē
 instare: spectatq; alioqui virtutis Prin-
 cipi ad vitæ pericula pro fide catho-
 lica properanti, aliquid indulgendum;
 tanti, tamque pij Regis habenda, n es-
 se rationem; qui iam mandata dede-
 rat, profectioemque urgebat; cuius
 rei causa Gubernator ipse Mediola-
 nensem administrationem dimiserat;
 fortasseque iam tum erat in itinere.
 Ita demum in eam sententiam plures
 ierunt;

ierunt; vt omiffa cauffæ cognitione, abfoluendi facultas ex priuilegio, cauti-
 us agendi nomine, concederetur. qua ex re publicæ rursus offenfiones, indignaque multa acciderunt, cum enim litteras Apostolicas ea de re scriptas in itinere reddendas esse Romæ putaretur; ideoque potestas abfoluendi cuilibet facerdoti facta effet: Gubernator eas expectauit Mediolani. cumque a cœnobita quodam non peritiffimo; Carolo cõtra præscriptum facrorum canonum inſciente: abfolutionem in occulto effet cõsecutus; facris palam interesse pluribus in ecclesijs conatus est. quod Pontifex ægretulit; & eo nomine Carolo satisfieri iussit. Demum ille cum abiisset; re non admodum feliciter biennio gesta, abcessu & corruptione corporis interiit. de morte illius frater vir princeps cum accepisset; Caroli precibus pie, studioſeque commendauit. qui seſe iam animæ illi ſuffragatum affirmas, facturum etiam in poſterum promiſit. Carolo in tam afflictis rebus id quoque ſolatij fuit; quod non Romæ ſolum Caſtellium Eccleſiaſticae dignitatis acerrimum deſenſorẽ, præter alios ſuos habebat: ſed in Hiſpaniis quoque Ormanetum Patauinum Episcopum factum; qui quidem & vera de Caroli actionibus narrare; & optima ſuadere Regi pro pietate, gratiaque ſua poterat. Internunciij munus apud Regem ſuperiore anno ad modicum tempus mandatum, bonus ſacerdos inuitus acceperat. nam ſi breui tempore in eo munere permanendum eſſet, ne quid eccleſia caperet de trimenti; tunc aula regia diſcedendum aiebat, cum & rerum ſtatum, & hominum ingenia cognoſcere cœpiſſet. ſi diu; eccleſiam Antiltite ſuo deſtitutam multis, grauibusque incommodis eſſe afficiendam. Præterea ex eiufmodi abſentia exemplis Principes adduci, vt Episcopos ab eccleſijs abſtrahere, & in conſilijs ſuis ſæpe habere ſtu-

derent. Huiusmodi modeſtiſſimè præferens, tam perfecte parebat tamen; quàm ſtudioſe, frequenterque agebat, cum Carolo præfertim, vt ad Eccleſiam ſuam redire liceret. cui Carolus & ſi tanti viri præſidium apud Regem rebus ſuis commodiſſimum videbat; quoniam in eadem erat ſententia, & publicum Eccleſia exemplum ſuis rationibus iudicabat anteferendũ; adiutorem in ea re ſemper ſeſe præbuit. Ormaneti cura, tum maxime pietate ſua Rex in eo perſeuerauit, vt optime de Carolo ſentiret. quin eius præſcripta, cohortationeſque publicis litteris populo tum propoſitas, de facris precibus pro Rege ipſo, pro rebus Belgicis, belloque Turcico habendis, libenter legit; & ſupplicationem ſine intermiſſione, eius quam Carolus publice per totam diœceſim inſtuerat, exemplo, per Hiſpanias haberi iuſſit. nimirum Carolus tum ſaluti, proſperitatique Regis maxime ſeruiabat; cum maxime quorundam ſermonibus eius voluntas, fideſque erga Regem in ſuſpicionem vocabatur. Quemadmodum autem in priore illa conſiſtione; ita in hac pij viri quorundam euentus obſeruarunt, qui vel Eccleſia, Carolique cauſam probarent; vel eccleſiaſticae animaduerſionis auctoritatem confirmarẽt. Cum virum clariffimum Gubernator cauſæ deſendendæ gratia Romam miſſiſſet; ille in Pontificis conſpectum admiſſus, vix dicere cœperat, cum repente voce, viribusque deſtitutus concidit, & inde aſportatus eſt. nullus vero morbus tunc ei fuit: offeſſio tantummodo quædam in crure iter facienti acciderat; quæ propemodum erat ſanata. ſed domum tunc relatus, ita febriliter laborauit, vt in magno vitæ periculo eſſet. ex quo, plurima ſalutis cauſa vel perſecit, vel pie admodum ſibi propoſuit; tum de cauſa, propter quam legatus erat; tum de omni vitæ ſua ratione. cumque item conualeſceret,
 morte

morte penitus inexpectata subito obijt. De magno Cancellario qui vna cum Gubernatore damnatus fuerat id euenit, quod ecclesiastici vim anathematis mirabiliter declararet. is an tequam absolutionem impetraret; cum vinculum eiusmodi non satis pro grauitate æstimare videretur; in terno quodã animi pulsu diurno nocturnoq; commoueri cœpit, atq; agitari: tum vero vehemēti tristitia opprimi: vt sibi quandoque morti proximus videretur. cumque dies multos ægre sustinisset; medicos frustra adhibuisset; demum angoris assidui victus acerbitate, mortemque timens; ad Carolum misit, qui veniam peterent, Ecclesiæque satisfacerent. quamquam re nondum cum Carolo plene constituta, cœnobita quidam illi, vt homini moribundo, qui se satis Ecclesiæ facturum promiserat, absolutionis remedium impertijt: qui ratione is subleuatus, postea vna cum alio eiusdem facti participes, postea Carolo adiuuante, Pontificiam absolutionem impetrauit. cumque alio tempore se postea morti propinquum esse sentiret, ad Carolum misit, vt ad se venire subsidio vellet; & si quid forte adhuc opus esset, ab omni vinculo exolueret, quod ille facile concessit; & quibuscunque rebus potuit, animam illam è corpore migrantem amanter iuuuit, & consolatus est.

Carolus ita conflictatus; in ea tamen quæ suæ salutaria essent ecclesiæ pergebat animum intendere. cumque huius anni M. D. LXX. III. tempus illud appropinquaret; quo pij mortales Christi Domini aduentum recolerent; & multis antea diebus sese pijs officijs, & actionibus ad sanctissimi Natalis eiusdem festæ recte celebranda præparare solent: videretque temporis eiusmodi sanctitatem laicis pene ignotam; clericis suis vsu fere non receptam magis, quam

vt sacrarum vestium, diuinorumque rituum mutatione declararent: quod multos iam annos exemplo suo docebat, tempus illud quotidiano colens ieiunio; id vt aliqua ratione ceteri sequerentur, studuit etiam publica cohortatione persuadere. Litteras ad populum edidit; quibus tum rationem, ritum, cultumque huiusmodi plene demonstrauit: tum pios omnes ad ea præstanda cohortatus est, quæ tale tempus; taliaque mysteria postulabant. quo in genere effecit postea tandem; vt non domus eius tantummodo, collegiaq; multa, quæ eius nutu gubernabantur; sed plurimi alij clerici, laiciq; sanctum institutū, maiore alij, alij misore vitæ seueritate; vt sit in rebus, quæ cuiusque arbitrio relinquuntur; pie admodum agnoscerent, atque obseruarent. Initio anni M. D. LXX. IV. dies quadragesimæ proximos a corruptorum hominum impetu; tum cœcos homines ipsos a vitiorum corruptela vindicare perrexit. litteris editis temporis religionem, mysteriaq; declarauit. publicis supplicationibus, concionibus, omni ratione, a voluptatibus ad pias exercitationes traducere summo studio populum conatus est. Ac ea quoque per id tempus curæ sollicitabatur: quòd sacrum illud Romanarum stationum munus ecclesiæ suæ cum acquiuisset: constitutas ea de causa ecclesias ita mares, foeminaeque adibant; vt quæ res eis ad salutem comparata erat, ea re plurimi ad perniciem abuterentur. cum enim quam maxima animi, corporisque modestia ad veniam impetrandam, in diuinum conspectum venire deberent; immoderato, lasciuoq; cultu studiosissime ornati, libidinosos exercebāt obtutus. eam corruptelam, quamuis nunc diei tempora, nunc visendas ecclesias, viris, foeminaisque separatim diuidendo; aliàs alia prouidendo, tollere curauerit: non potuit omnino

Pars III.

Ee con-

Varijs sacris institutis regi consult. Romam Iubilei causa proficiscitur. Med. redit.

CAP. III.

consequi tamen . Morem muliebris capitis operiendi , qui ad sacrorum locorum reuerentiam , vitiososque ornatus , aspectusque impediendos pertineret , eo tempore renouauit . mos hic Apostolica doctrina , disciplinaque iam inde ab Ecclesiæ initio comprobatus ; Mediolani patrum memoria modestissime seruatus est ; cum nedum capite puellæ , sed tota facie velo contecta prodibant . persuasit id primo per parochos , & sacros concionatores ; mox etiam iussit ; vt exemplum alij Præsules imitati , idem eniterentur ; seruarique etiam grauioribus pœnis appositis edicerent . Atque continuata rerum salutarium cura , synodum suæ diocesis eo anno quartò habuit : quam ex Pontificis concessione , aliquot iam annis differebat . In eo de vestitu clericali , pro loci , aut dignitatis varietate distinguendo , tunc primum plene constituit . de sacris etiam peregrinationibus pie obeundis , quia Iubileus appropinquabat . de ratione synodi celebrandæ . de visitatione Præfectorum vrbs ; & Vicariorum , quos per dioccesim constitutos habebat : deque eorundem conuentu coram Archiepiscopo quotannis agendo : alia multa clericis , populoque valde fructuosa . Addidit tunc primum ad synodi decreta scriptas monitiones quasdam ex veteri instituto , quibus ad officia sua singula recte seruanda sacerdotes excitantur . Dehinc , eo per dioccesim ecclesias inspiciente ; Henricus Poloniæ Rex constitutus , Carolo fratre Galliarum Rege mortuo , ad regnum illud capeffendum rediens , per Mediolanensem agrum iter fecit . quem Modetiæ Carolus conuenit ; muneribusque religiosis donauit ; optimisque præceptis ad pietatem recte colendam , Galliasque hæreticis tumultibus afflictas recreandas , iuuare studuit : quare Pontifex , cum explicata om-

nia , quæcumque cum eo Carolus egerat , exquisisset ; valde illum colaudauit . Neque Regem solum , sed Principes quoque , qui eum comitabantur , ille similibus officijs ad pietatem , religiofaque instituta curauit excitare . in quo , vt sæpe alias , ostendit , quam ad rem , quæ ratione Regum , Principumque amicitia Dei sacerdos vtatur . Atque ea omnia Rex ; cum & verbis , & factis declarasset , plurimi se Carolum facere ; pie , amiceque tunc quidem , quidquid postea euenerit , accipere visus est . Illud memorabile tunc Modetiæ contigit . mulier nobili generata , cuius mihi nomen hoc quidem tempore tacendum est ; sic agitabatur , ac furebat ; vt sanctissimæ Eucharistiæ , sacerdotumque præsentiam vix ferre posse videretur ; implacabilem se ceteris plerumque præberet : furiosa matrem ipsam impeteret interdum . præterea intimo cruciatu quodam , agitationeque afflictata , nulla re , nulloque loco conuiescebat . Id alij veneficijs tribuebant : alij caco-dæmonis vexationem arbitrabantur . ac multis licet adhibitis remedijs ; adiuratoque , si quis inesset , dæmone , nullum dabatur leuamentum . Cum ad oppidum Carolus venisset ; mulier , quæ sæpe non impedito mentis lumine suam agnoscebat miseriam ; in spem venit , eius ope sese liberandam . cumque Carolus præteriret ; domo illa subito profilit , accurrit . prætergressus Carolus monetur ; mulierem retro esse , quæ sibi peteret ab eo benedici . conuersus ad eam demore manu crucis signum format . tum ea grauer commota , dolere perinde , ac debilitari sibi visa est , quæ si grauissimum aliquid ex medicamento deiecisset ; & ex eo temporis puncto bona vtens valetudine nihil vniquam amplius eiusmodi passa est . quod nos eam , virumque allocuti , diligenterque de tota re non semel sci-

sci-

scitati, ita esse comperimus. Insequens annus septuagesimus quintus ultra mille, & quingentos, ille erat Iubilei nomine insignis: quo sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, ac alias quasdam Romanas Basilicas visentibus, plenissima peccatorum venia concedi solet. Romam ire quidem Carolus salutis, pijsque exempli gratia constituerat: sed ibi tantum morari, quantum venia consequenda, praecipuisque, & religiosioribus locis visendis satis esset: immo nihil prorsus etiam cum Pontifice agere, nisi quid spirituale prorsus super peteret. professionem autem in autumnum ipsius anni sancti, sic enim recte appellant, contulerat. nam tempus illud ex omnibus minus incommo- dum ecclesiae iudicabat, si quando ei abesse necesse esset. Sed antequart Pontifex, & non semel Carolo iussit significari, ut ante anni initium iret: multa enim posse admonere, quae ad Romanae Ecclesiae dignitatem accommodata essent; & ad externorum exemplum, qui ex toto Christiano orbe Romam confluxissent, in primis vitia. Verum plura iam suppeditauerat per Carniliam; veluti de pauperum hospitio constituendo; de meretricibus segregandis. quod pium hospitalitatis officium, alioqui etiam Romae sicuti existimo, praemeditatum, Praesulum, ceterorumque liberalitas, christianaeque beneficentia tantopere coluit; ut magnus, per exterarum quoque prouincias, extiterit tam illustris exempli, religionis, pietatisque fructus, non satis habuit Carolus exemplo suo, suos Mediolanenses, aliosque excitare ad Romanam peregrinationem suscipiendam. fecit id quoque litteris editis: quae per alias, non solum vrbes, sed prouincias quaestus causa a librarijs disseminatae, magnos christianis hominibus salutaris peregrinationis stimulos adhibuere. Itaque ante finem ipsius

anni, qui agebatur, Pontificis voluntate profecturus; scriptam prius eius rei facultatem postulauit; non alia de causa, quam ex desiderio eius instituti tenendi; ut ad sacrorum canonum praescriptum Episcopus ab ecclesia sua sine legitima facultate non discedat. quae de re illud etiam in tempore suavit Pontifici; ne vllum Episcopum absque illius concessu scripto, temporisque praefinitione adiecta, Romam ire pateretur; ne Iubilei nomine qui sedis suae diutius deferenda causam quaereret. Id ipse a suis clericis seruari mandauit; ut & cum suis litteris proficiscerentur; & illas Romae Caesari Speciano statim offerrent; a quo item, cum post tempus praescriptum redire vellent, afferrent vitae ibi actae, honestaeque habitationis testimonium. Profectus igitur Carolus mense Decembri, asperum sane suscepit peregrinationis genus. quotidianum iter, non diuersiorum commoditate, sed temporis ratione metiebatur. nox eum, & hospitio egredientem, & ad hospitium venientem comitabatur. ea de causa facultatem, Missae, vel duabus horis ante lucem faciendae sibi, suisque impetrauit. saepius eueniebat, ut comoda loca, amicorum etiam, principumque virorum officio vehementer rogatus, ad modicam lucis residuae vsuram praeteriens, ad hospitia plane rustica perueniret. vbi, quod neque praemitti quemquam volebat; & ob Aduentus abstinentiam, omnibus fere inusitatam, sibi vero exquisite seruandam, aliud ad reficienda corpora non suppetebat; herbis saepe, nucibus, pomisue cum comitibus sustentabatur. ad ea interdum loca venit, quae ne vnum quidem ad ipsum recipiendum, cubiculum haberent; sed in tugurio manere necesse esset: vbi appetita plene frueretur in commoditate. omne tempus in rerum diuinarum contemplatione con-

fumebat. loca omnia circa viam Romanam religione insignia, egregia pietatis significatione visibat: cum ipsius visendi causa ex villis, oppidisque plurimi passim accurrerent. Itaque Camaldulum adiit: Aluerniam, Assisium, aliaque loca Francisci sanctitate memoriaque celebrata coluit. magna denique tum sua, tum aliorum spiritali vtilitate iter confecit. Romam ita versatus est, ut eius laudibus vrbs sancta completeretur; & quot homines exteri ibi erant, tot earum in varijs regionibus praecones efficerentur. praeteritas peccatorum confessiones repetijt. certo diuinarum contemplationum cursu se exercuit. statas Basilicas, pedes vna cum familia ordine procedente, omni pietatis, modestiaeque officio adiuit; & in ijs loca omnia diligenter inuisit, quotquot praecipuo aliquo cultu censebantur. In via litaniam, multamque omnino preceationem, nullo interuallo dato, continenter obibat, plurimi etiam nobilitate praestantes, se socios inferebant. si quis obuius, etiam vir princeps, & familiaris offerebatur; nihil amplius officij causa praestabat; quam, ut aperiendo capite, corporisque motu saluaret. multi honoris causa eo praetereunte humi genua ponebant: quod si mirabantur Mediolani id videntes; multo magis Romae; vbi tot alij praecleari Antistites, & ipse Christi Vicarius erat praesens. Ignota mulier peregrino vestitu Carolo obuia, ita comota est, ut nulla publici conspectus habita ratione; toto se corpore ad eius pedes abiecerit; eosque religiosissime complexa, osculari verita non sit; cum eo se complexu expedire ille, quantum posset, conaretur. Ineunte autem mense Febr.

1575.

anni M. D. LXXV. Roma profectus; cum Vastallam tenderet; a Caesare Gonzaga oppidi Principe, Camillaque sorore sua illius vxore, ad dedicandam ecclesiam, quam ijs aedificau-

rant, inuitatus: de grauissimo Caesaris morbo, salutisque discrimine nuncium accepit. vix circa Bononiam equo descenderat; cum periculo audito; diuinis animae illius charitatis ignibus accensus; statim rursus conscendit; & cursu, etiam nocturno celeriter eod contendit. quod postridie mane cum venisset; quasi longo antespacio quieuisset; se totum ad affinis animam iuuandam dedit. priuatam supplicationem praeter eas, quae publice habebantur, instituit; quae a suis aliisque religiosi viris sine vlla intermissione vicissim continuaretur. tum ipse eam exorsus, totum psalterium recitauit. atque Dei benignitate tanto fuit preceationibus, salutaribusque verbis Caesari adiumento; ut is demum a rebus humanis, ad diuinas mirabiliter animu auocaret; certamque mortem ita expectaret, atque obiret, diuinis rebus ad salutem rite munitus; ut si, quemadmodum Carolus ipse palam dicebat, in optimis religiosae vitae institutis multis sese annis exercuisset. Ibi Carolus post itineris laborem; post defatigatione cursus, quae solebat maxime affligi; post vigiliis, totque diebus, nocturnisque incommodis; quiete nulla usus; corpore Caesaris ad sepulturam dato; ecclesia in oppido dedicata: sorore vidua ijs de rebus monita, quae ad salutem, ordinationemque; domus pertinebat, Mediolanum celeriter venit. Hic vero mihi iucunda sane incidit recordatio; quam bona cum lectoris venia, non praeteribo tacitus: recordatio inquam, diei illius: cum e ciuili cursu reuocatus, Carolo me tradidi: existimans, a salutari via tali duce, ac patrono aberrare me non posse. haeret animo illius actionis suauis, iucundaque memoria; cum profanam mihi togam suis manibus detrahens, sacramque induens, vir apostolicus, apostolica sententia hortatus est, ut veterem hominem exuerem, induerem-

rem-

remque nouum. meque deinde breui mystica manuum impositione, per omnes sacri ordinis gradus extulit. Faxit Dei clementia, vt sacrorum dignitati, sanctitatiq; sacerdotis aliquo modo vita nostra possit respondere.

Quotiescunq; Romam proficisceretur Carolus; quasi ad earum rerum honestissimum quoddam, sacrumque emporium accederet, quæ sibi essent, ecclesiæque suæ commodæ, ac salutares; turpe fere sibi existimabat inanem redire. Ipse item diuinis opibus cõfirmatus, Episcopalis vitæ cursum Roma rediens, acrior semper, fortiorq; repetebat: & in vitæ sanctitate solebat insigniter progredi: licet alijs sæpenumero secus eueniat. nimirum hæc valde distant; Romæ pietatem, ac sanctitatem; vel splendorem, ac speciem intueri. ipse certe id fructus ex Apostolica Sede, locisque sanctissimis referendum ostendebat quæ de se durius statuerit, deinceps apparebunt. Familiæ nomen, annuente Pontifice, tunc ad humanarum rerum despicientiam, veterumque imitationem, dimisit: & eiusdem insignibus e scriptorum ecclesiasticorum signis sublatis; eorum loco, Põntificia auctoritate, veterumque Archiepiscoporum imitatione, cœlestium patronorum Geruasij, & Protasij martyrum, Præsulisque Ambrosij inter eos medijs imagines substituit; appositis ex Ambrosij ipsius, non solum scriptis, sed sensu, atque animo, his verbis, Tales ambio defensores. Calculos ad precandum Pontificis auctoritate sacros, id quod pro salute gregis semper solebat, attulit innumerabiles; quamquam pauci pro Mediolanensium pietate visi sunt. Sacra septem insignium ecclesiarum Vrbs indulgentiæ diuinæ munera obtinuit, in totidem Mediolani ecclesijs collocanda. quæ res fecit, vt quæ veteres ecclesiæ, locis, & rebus Mediolani erant cultu dignissimæ; ne-

Pars III.

gligentia vero sacerdotum, & aliorum pene derelictæ; rursus piæ multitudinis frequentia, cultuque præcipuo celebrarentur. sed eius rei promulgatione distulit in posterum annu: propterea quod Romani Iubilei donum sanctissimum itidem a Pontifice Mediolanensibus suis cum impetrasset; sacra illa beneficia disiungi satius duxit; quod illustriore gratia, vberiorique fructu singillatim exciperentur; præsertim, quod vtrumque visendarum ecclesiarum operam requirebat. Anno igitur M. D. LXXVI. vt hoc quasi præcurrere narrem, cum edictum primò proposuisset, quod multa sacris locis indecora vetabantur; veluti de laicis a choro clericorum arcendis: litteras quoque edidisset, antiquæ pietatis plenissimas; vt fideles doceret, qua ratione in ecclesijs versari deberent; & ad sacrarum rerum reuerentiam incenderet: septem nominauit; Maiorem; sancti Ambrosij; sancti Nazarij; sancti Laurentij; sancti Stephani; sancti Simpliciani; sancti Victoris. tum postridie Calen. Iulij, qui dies Virgini dicatus est, celebri totius cleri, ciuitatisque supplicatione, lætoque apparatu, ipsas ecclesias pie adiit: eamque supplicationem solemnem, anniuersariamque in perpetuum constituit. ipse vero; quod assuefaciendo populo esset accommodatum; nunc priuatim cum familia; nunc publice cum canonicis eandem obiit. idemque canonicorum collegia, religiosorum hominum ordines omnes: vicinias cum parochis suis: piæ sodalitia, societatesque, separatim facere iussit. quod quidem religiosum institutum Mediolanensium animis, & merito quidem, adeo insedit; vt in eo frequenter mares, foeminae, nobiles, ignobiles, versari conspiciantur. Præter spiritualia Carolus, in Vrbe alia quoque non parua suæ quæsiuit ecclesiæ: mille aureorum ex Braidenosi

Ee 3 Præ-

Quæ Romæ fecit. de Visitatione Mediolanensium misit. de Cremonensibus, Bergomenis, Berghemensi ecclesijs recognita. CAP. IV.

Præpositura pensionem clericorum seminario: parem presbyteris minoribus ecclesiæ maioris, collegio suo Ticinensi detractam: a quo collegio iam Caluentianum Prioratum in canonicos itidem transfulerat. cum enim tenues admodum essent eius ecclesiæ fructus: ipse vero, ut par erat, statas in ea canonicis horis, nocturni, diurnique temporis preces integre restituisset; alias diuinorum munerum functiones ibidem auctiores multò, quàm antea vellet: auctoritate Pontificia fructus ita studuit augere; ut tum loci dignitati, tum occupationi sacerdotum aliqua ratione respòderent. Verum pro vniuersa quoq; Ecclesiâ; nã & illud erat ei semper propositum; Romæ plura curauit: de palatij Apostolici, Apostolicæque vrbis disciplina; deq; rebus ecclesiarum per prouincias componendis. ac in hoc postremo genere, iam vsq; a Pij V. tempore pro virili parte duo curauerat: alterum, ut esset Romæ proprium Cardinalium consilium, in quo res ecclesiarum, Episcoporumque referrentur. & quod opus esset decerneretur; alterum, ut Episcopi mitterentur, qui apostolica auctoritate ecclesiasticam administrationem, & Episcoporum vitam recognoscerent; & quibus rebus opus esset, emendam curarent. sed cum ad id tempus ad ecclesias fere conditionis Ecclesiasticæ tantummodo missi Præsules essent; egit Carolus dum Romæ fuit, ut ad alias quoque prouincias decernerentur. Cumque ditionis Mediolanensis ecclesias illustrare, Archiepiscopalis officij sui esse indicaret; id muneris a Pòtifice suscepit, præcipuis saltem in ecclesijs exequendum; si totam non posset còplecti prouinciam. & quoniam exemplo alijs præire maxime utile arbitrabatur; prius ad se mitti postulauit; quàm aliena recognoscendi, corrigendique onus acciperet: ut cum sua

ipse alieno iudicio subiecisset; tum iudicaret aliena. cumque aliæ ecclesiæ alijs Episcopis attribuerentur; in eorum numero Castellius fuit olim Caroli Vicarius, Episcopus Ariminensis per id tempus creatus. omnino res opportuna fuit; cum Præsules ad ecclesias ordinandas in varia legarentur imperia; in eorum numero Carolum esse; qui pro egregia libertate, auctoritateque sua, ad multa, quæ alijs fortasse difficilia fuissent, in eo genere aditum patefaceret, viamque muniret. Ecclesiâ igitur Mediolanensis Hieronymo Ragazonio Veneto, tunc Salamina, quæ Famaugusta dicitur, postea Bergomi Episcopo, assignata est; cuius pietas, doctrina, rerumq; episcopaliũ vsus, Carolo valde probatus erat. Venit is mense Maio: cuius aduentum cum pro sua erga apostolicam auctoritatem veneratione, magno honore Carolus prosecutus esset; publicis supplicationibus eius negotij causa indictis interfuisset; ipsam actionem cœptam vidisset: in ecclesias prouinciæ discessit. Cremonensem autem primò petijt, cui præerat Nicolaus Sfondratus, Ecclesiæ catholicæ postea datus Episcopus. excepit eum absente Episcopo magno honore clerus, & ciuitas, omnique pietatis officio conluit: cumque tum publicas supplicationes, tum sanctissimæ Eucharistiæ communicationem indixisset, frequentissimi conuenere Cremonenses; & vno die cœlestem cibum millibus hominum circiter octo præbuit: nõ explicabo Caroli in ea ecclesia labores, laborumque fructus; ad clericos; ad cœnobitas, mares, fœminasq; ad vniuersum populũ pertinentes. satis dixerit, qui eos Carolo dignos fuisse dixerit, nam & eius auctoritas ecclesijs ad ea obtinenda sæpe valebat, quæ ipsis Episcopis erant difficilia: ut non Visitatoris tantummodo partes; sed etiam patroni sustineret. omnia

nia vero religiosissimi Episcopi desiderio, studiisque optimis opportuna fuere. In eo munere visitationis obundo, Carolus, tum in ea, tum in alijs vrbibus sumptos quidem vitæ necessarios a clero accepit, nã læderet canonicum Ecclesię institutum; sed eos tantum, qui equitibus sex, peditibus tribus, solita eius familię parsi- monia sufficerent. in ædibus Episcopali- bus non habitabat; sed in alijs, ec- clesiasticis tamen. Atque tum sibi, tum alijs Episcopis, quibus id mune- ris mandaretur, fecit ipse, vt, summis licet viris reclamantibus, etiam in coenobitarum ecclesias, potestas da- retur; vt eodem tempore, ac eadem ratione, qua reliquæ, componi pos- sent. Menses tres Cremonæ cum mansisset; mox ad Virginis natalem Mediolanum venisset; Bergomum po- stea profectus est. vbi episcopatum administrabat Federicus Cornelius postea Cardinalis; qui quidem in exe- quendis conciliorum prouinciã de- cretis, & in ecclesia sua ordinanda, multũ profecerat. silentio prætereũ- da non est summa Senatus Veneti vo- luntas; quam iussis suis, de Carolo in vrbes suas quam honorificentissime accipiẽdo ostendit. quæ iussa Ber- gomenses Rectores, ciuesq; adeo cu- mulate perfecerunt; vt quæcumque non solũ ad amplissimi Antistitis; sed ad magni quoq; principis honorem maximum, studia, officiaq; expectari poterant, omnia egregie præstite- rint. quibus Episcopus cum clero suo pro conditione sua minime cessit. Ca- rolus in ecclesia maiore Pontificia di- plomata recitari iussit; pauca verba de causa aduentus sui fecit: de quo latius postea explicauit in proxima concione. Ciuitatis Rectores adie- runt, Venetique Senatus nomine om- nia illi a se fore parata testati sunt. & eiusdẽ ciuitatis nomine habita ora- tio populi gaudiũ declarauit; & me- tropolitici muneris veterẽ vsũ, ea

actione a Carolo restitutum lauda- uit. Ad publicas supplicationes, vt faustum esset, felixque principiũ in- dictas, maximus concursus fuit. mo- tus, expiatioq; animorum admirabi- lis. ipse tum in vrbe, tũ in suburbij, innumerabili marium, feminarumq; multitudini, etiam ipsis Magistrati- bus, militiæq; ducibus sanctissimam præbuit Eucharistiam. illud comper- tum est, vel aduentus famam, vel præ- sentiam eius solam ad animas saluta- riter commouendas, resque omnes recte componendas, plurimum va- luisse. possentq; multa, & grauissima numerari, quæ priuata, publica que auctoritate illius aduentus causa, pie præoccupata sunt. Expertus est in ea ciuitate Carolus; omnesq; quot quot illius administri fuimus; bona hominum ingenia, animosque, tum rerum salutarium studiosos, tum ad perficienda mandata faciles. In ma- xima comitum, affectatorumq; copia Magistratus ipsi frequentes aderant: quibus erant in ore semper Caroli laudes; prædicabantque, beatum fore orbem, si eius similes multos habuis- set. In vnaquaque ecclesia, quam in- specturus erat, cum Missam pro sua consuetudine faceret; sacræ Eucha- ristia accipiendæ gratia plurimi quo- tidie conueniebant. Ibi collegium virginum cum ex suburbio ad tutio- rem locum transtulisset: corpora et- iam sanctorum Firmi, & Rustici martyrum, quæ illæ in sua ecclesia habebant, aliò celebriter transtulit: licet ex ea re nonnihil difficultatis, extiterit, & tumultus. suburbani enim æmulatione quadam concitati; quo tempore putabant ex alia parte ciuitatis venturos, qui sacras reli- quias asportarent; ad ecclesiam re- pente veniũt; per vim ingrediuntur; in presbyterũ custodem manus inij- ciunt: loco capto, corpora custodiũt armati. quam sacri loci iniuriam; ho- minumque audaciam cum vindicare

se velle Carolus ostendisset: eum primarijs viris adhibitis adiere maximo numero suburbani, supplicesque, & humi abiecti veniam, absolutio- nemq; petiere. Carolus præposterum pietatis ardorem valde reprehēdit: dum maxime charas habere sanctorum reliquias viderentur, maximam beatis ipsis iniuriam facere; quia communis Domini sacras ædes, eiusque ministros violarent. non armis agendum illis fuisse, sed precibus; demumq; pati facile debuisse; vt quod gratius Deo esse ei? sacerdotes iudicarent, id fieret. Arcā Dei quondam plastro impositam, cum agitatione boum inclinata fere corrueret, Ozam cui rem sacrosanctam tangere nefas erat, manu tenuisse. audaciam hominis pietatis nomine, susceptam Dominum ita vindicasse; vt is illico mortuus concideret. esse etiam pietati, & rerum sanctarum desiderio modum, certosque fines; quos sine diuina offensione transire homines non possunt. quod sanctas reliquias amarent; & apud sese retinere cuperent; pie facere, ac laudabiliter. sed cum immoderato earum studio, ad ecclesiasticæ auctoritatis contemptum, & ad rerum sacrarum violationē adducerentur; non pietatem esse, sed temeritatem castigatione dignam. re demum composita; qui vim sacris intulerant, eos singulos, venia prius a presbytero petita, certo signo notatos, Pontificali vestitu, solemniter, & præscripto ritu, ante fores ecclesiæ, anathematis pœna. Carolus liberauit; opportunaque opera pœnitentiæ nomine iniunxit. tum reliquias in ecclesiam maiorem, magna hominum multitudine, amploque apparatu deportauit. Suburbani illi cereis accensis comitati sūt. Ad initium vsque mensis Decembris in eius ecclesiæ rebus componendis Carolus occupatus fuit; idque eo fructu, quem vel mandatorum ra-

tio, vel breuitas temporis ferre potuit maximum. Brixiensem ecclesiam, quam itidem ex Pontificijs mandatis adire cōstituerat, tunc quidem ob anni tempus omittere coactus est.

Consultatum erat inter alia Romæ, cum ibi Carolus esset; de Iubileo, post annum, in prouincijs eorum gratia concedendo, qui varie impediti Urbem adire non potuerant. Quod cum ipse in primis impetrasset, secretoque habuisset; de magnis demum ex ea re populo suo spiritualibus adiumentis, animique fructibus acquirendis diu iam meditatus; negotium suscepit, studio, ac diligentia singulari: vt cum superiore anno maximum Mediolanensium numerū Romam ad sanctæ Urbis beneficia capienda impulsisset; reliquis, & eisdem rursus si vellent; Romanis beneficijs Mediolanum accersitis; sacra salutis subsidia, coelestiaque animæ ornamenta compararet. Munus eiusmodi minime arbitrator Mediolanensibus postea concessum; quàm Antonio ex Marchionibus Salutiensis Archiepiscopo, & Galeatio Vicecomite Duce, Bonifacius nonus dedit, anno salutis M. CCC. XC. I. quo tempore admirabilis illa Basilicæ maioris ædificatio Mediolani cœpta est. Carolus igitur litteris primum editis, quibus ad diuinum munus salutariter accipiendum suos accenderet; festo die Virginis, quem Purificationis nomine appellamus; ab ipsius Virginis ede cum rediisset; vbi more maiorum candelarum ritum, mysteriumque obierat; in Pontificia maioris ecclesiæ Missa concionem habens, Gubernatore, Magistratibusque præsentibus rem promulgauit: Romanumque diploma; ac edictum suum, in quo præscriptiones in eo genere variæ continebantur, recitari iussit. Tum ad animos præparandos; ciuitate ad ieiunia, eleemosynasque excitata; omnes sacros ordines, populo comi-

Iubileū Mediolani celebrat. conciliū Ep. quorū habet. Visitator discendit.

CAP. V.
1576.

tan-

tante, publica supplicatione duxit, feria quarta ad sancti Ambrosij; sexta ad sancti Laurentij; sabbato ad sancti Simpliciani. statuas deinde supplicationes in ecclesia maiore indixit; quo sacra collegia, clerusque omnis, atque vniuersa ciuitas, certis cuique generi horis assignatis, distincte conueniebant; ita vt horis quadraginta preces continuarentur. Cum per eos dies festo campanarum sono, animos diu pie commouendos curasset; in eorum extremo iussit vno tempore vesperi ab omnibus ecclesijs signa dari, quæ cunctorum animos inuisitata quadam lætitia, cum rerum diuinarum desiderio coniuncta, perfuderunt. proximo die dominico, quo die sacrosancti beneficii statuit esse initium; sacros choros, ordineque rursus duxit vniuersos; idque tam pio, splendidoque apparatu, vt diuina quadam celebritas videretur pompaque cœlestis. conuenere ex ecclesijs omnibus sacerdotes, sacris indumentis ornati, quæ pulcherrima haberent; tenentesque manibus cereos accensos, in pretiosissimis ferculis collocatas insignes sanctorum reliquias deducebant. infinita multitudo, non ex ipsa modo vrbe, sed ex vicis, agrisque vniuerso confluerat; quæ maximo in templo conspata, mutuisque impulsio- nibus perpetuo agitata, quasi vndis vltro, citroque commeanantibus, vasti cuiusdam pelagi fluctuantibus specie- m afferēbat: tum vero totis vijs confertim emissa, huc, illuc conti- nenter fluitabat; dum res sacrosan- ctas inspicere, sacra agmina comita- ri, & pia quadam anxietate coronis, vt appellant, ad precatōnis vsum paratis, sacra fercula, religionis gra- tia, tangere certatim studebat. Quat- tuor Basilicas Romanorum exemplo constituit Carolus, quindecim die- rum spatio, quindecies, obeundas; maiorem; sancti Ambrosij; sancti

Laurentij; & sancti Simpliciani; quas æde sancti Nazarii addita, etiam An- tonius Archiepiscopus olim consti- tuerat, ad diuini illius muneris o- pem consequendam. Atque pro fa- cultate Pontificia, certos sacrarum confessionum ministros, ea de caus- sa delegit; certam præscripsit præ- candi, & ecclesias adeundi ratio- nem: in qua quidem ratione currum non admisit: vanaque omnia orna- menta, excludi curauit. Senibus; imbecillis; ægrotis; vincis; religio- sis virginibus, quæ claustris conti- nentur, prouidit, ne eo munere ca- rerent. Præter scripta, quæ multa ipse ad fructum, salutemque suorum edidit; libellos etiam de diuinis eius- modi muneribus acquirendis, deque religiosis locis pie adeundis edi- curauit. de præcipuis Mediolani eccle- sijs, deque rebus, locisque earum re- ligiosioribus, pii publici ardoris iu- uandi gratia proprium libellum con- scribi iussit. Ecclesias ipsas delectas, vt animi vehementius accenderen- tur, quam ornatissimas haberi iussit; & in ipsis quæcumque res religione insigniores essent, fræquenter pro- poni: idque non incolarum tantum- modo causa; sed exterorum, quo- que, quibus ad idem beneficium con- sequendum aditus patebat. Atque vt vitium, periculumque omne, di- ligentius arceret, quod ex marium, foeminarumque ad eadem loca con- cursu esse poterat; ipsas statas eccle- sias ex antiquo, etiam maltorum lo- corum Mediolanensis diœcesis, in- stituto, diuidi iussit; & vniuscuius- que partem, quæ ad austrum est, ma- ribus; aliam foeminis assignari. quam quam is fuit tunc sancti Iubilei cul- tus, vt quæ alias corrupte fieri ad ecclesias solebant, eo tempore mi- nime committerentur. Separauit antea stationalis celebritatis gratia, ecclesias interpolatis ve- lis; sed tunc ligneis septis diuidi sta-
tuit,

tuit, vt melius caueret; moremque veteribus vsitatum, religioso pietatis fructu, ac exemplo renouat & stabiliret. quod idem in alias quoque ecclesias, etiam castellorum, vicorumque postea paulatim introduxit; & decreto quoque sanciuir. Carolus ipse nunc cum canonicis suis, alias cum familiaribus, ecclesias frequens adibat, hymnis, psalmisque simul recitandis, in via operam dabat; res, & loca omnia, vt in libello demonstratum erat, pie visibat. Collegia sacra omnia, piaque sodalitia idem fecere. tum Parochus quisque sibi commissa vicina comitante: collegia profana item artificis, mercaturæue societate congregata: alij chori multi marium, & foeminarum: vt viæ continua psalmodiarum recitatione, sæpe suauiter rerum sacrarum cantu, personarent. plurimi nudis pedibus, vestituque aspero, viri, & mulieres, etiam nobiles frequenter ibant. alij operta facie, tota via flagella sibi ad sumendas flagitiorum poenas adhibebant. Vidi nobilem iuuentutem, & primariam, voluptatibus antea deditam, cannabino indumento, oculis in crucem, quam manu quisque tenebat, defixis, ordine eandem viam obire; tanta pietatis significatione, animorumque motu; vt boni omnes incredibili gaudio afficerentur; senes supplices manus tenderent, Deoque toto pectore gratias agerent; qui ad id tempus eorum vitam reseruasset. Ex agro Mediolanensi, singulisque vicis, & castellis quotidie populi integri, facto agmine, cruce, cleroque præeunte, Mediolanum pedibus etiam nudis veniebant; quamuis viginti, atque adeo triginta millia passuum quidam abessent: ita enim Carolus hortatus erat. quibus etiam faciliorem sacri muneris consequendi modum præscripserat. Atque vnumquodque agmen in ecclesia maiore primo pia concione, optimis admonitionibus referta, ex-

cipiebatur: quod munus frequenter ipse, sæpius in die ad id in templum veniens, obibat. Ibi sacerdotes: & quæcumque ad animi expiationem, diuinique beneficii adeptionem opus erat: omnia præstò erant. neque verbo tantum Carolus aduenientium pascebat animos: sed diuino quoque sanctissimæ Eucharistiæ cibo: vt admirabili vicissitudine, ab vno ad alterum sæpius sacrum ministerium nullo transiret interuallo. Tum ad ecclesias constitutas, eiusque sanctas res venerandas se conferebant. demum rebus omnibus procuratis, quæ ad animi salutem pertinerent: ad vires quoque corporis reficiendas inuitati veniebant. nam id quoque pro uiderat amantissimus pastor. Hospitio suscipiebantur in ædibus amplissimis, quas ad mares: foeminasque separatim recipiendas Carolus constitui curauerat. maribus recipiendis præerant primarij viri: foeminis matronæ grauissimæ: consilio, atque opera virorum probatæ vitæ, atque grauitatis adiutæ. huc res ad victum necessariae, pia ciuium liberalitate: tum industria multorum, qui eam rem auctore Carolo, curabant, vndique comportabantur. Mensæ longissimæ, ordine multiplici positæ conspiciebantur, hominum millibus interdum quinque, ac sex vno tempore sæpe accumbentibus. quorum ducorpora recreabantur, animi quoque ex pulpitis aptè dispositis, concionatorum sermone reficiebantur. sed ante cibum, antiquo christianæ charitatis officio, de itinere fessis, pedes lauabantur. quo munere cum Carolus ipse fungeretur; & cum domesticis, canonicisque suis frequenter: ad eandem exercitationem multos quoque ex optimatibus excitauit: qui vna cum ceterorum magno numero ei ablutioni operam assidue dabant. Ad piam animorum commotionem id opus maxime valebat;

cum

eum in ijs, qui spectabant, & faciebant; tum in ijs, quibus adhibebatur. obstupescabant homines cum ad pedes suos, viros nobilissimos prostratos videbant; vixque officium eiusmodi ferebant. at Carolum linteo præcinctum sese offerentem, & ad pedes sedentium abijcientem conspicientes; tam nouæ specie obstupefacti, demissis oculis terram intuebantur; ore, corpore, mente ipsa denique minime videbantur posse consistere. Hæc cum assiduo labore Carolus gereret; tum illud asperitatis addidit; vt toto quadragenario solemnibus ieiunij tempore in asseribus cubaret. quod ea quoque de causa fecisse eius familiares putarunt: quia cum satis magnus numerus peregrinorum lectis semel caruisset; culpæ id suæ adscripsit; & ea ratione voluit a se poenam exigere. perseueravit autem in eo, donec Episcoporum, qui ad proximum concilium venerunt, idque rescuerunt, precibus vix adduci potuit, vt solam culcitram asseribus imponeret. Verum pia illa populorum itinera, cum adhuc multa restarent, Gubernatoris sunt impedita iussu; cum de magnis vrbibus, Venetijs, Mantuæque pestilentia oppressis, & alijs vicinioribus locis eadem contagione tentatis certitudinis Mediolanum allati essent. prouidendum enim existimarunt Magistratus, ne quis in urbem admitteretur, nisi scriptum testimonium afferret; se, locumque vnde veniret, pestis suspicione carere; quod in tantæ multitudinis conuentu fieri non poterat. Id quamuis Carolo ex omni parte non placeret; cui periculum adhuc minus videbatur; quam vt pijs populis vicinis, ciuitatique tantus, tamque salutaris pietatis fructus adimi deberet: non restitit tamen; sed reliquorum vtilitati consulens concessit, vt in agro quoque Iubilei beneficium consequi possent. Conci-

lium tamen Episcoporum stato tempore ex instituto quartò celebrauit, præsentem ipso Salamino Episcopo Visitatore. diurnos, nocturnosque labores, quos cum vitæ asperitate, magnisque vigilijs coniunctos, in rebus componendis, parandisque primò; postea in congregatione Episcoporum tractandis, suscepit; & Episcopi, & alij, qui interfuimus, plurimum, & magis quam vquam antea mirati sumus. cum enim duas, tresue horas, siue sedens, siue in ligno stratus somno dedisset; reliquas omnes concilij negotijs, alijsque rebus tractandis dabat. Decreta confecit, quibus plurima complexus est, ad omnem ecclesiasticarum rerum perfectiorem conformationem pertinentia: prouinciamque maxime vtilia; cui quid opus esset, ex ecclesijs ante recognitis melius intellexerat. Quæ de sacris reliquijs pro dignitate habendis, aut transferendis; de religiosis peregrinationibus; de modestia in sacris locis tenenda; de vario suppliciorum genere, proximis annis vsu probauerat; perpetuis prouinciæ constitutionibus commendauit. de sacrorum locorum fabrica, ornatu, omnique ratione multa comprehenditque iam vsu fuerat expertus. magnam item earum rerum partem decretis sanciuit; quæ idem Episcopus Visitator in vniuersum de varijs rebus ecclesiasticis, deque Virginum cœnobarum disciplina præscripserat. de diuinis item officijs plurima, de Episcoporum, omniumque clericorum vita, modestiaque; de munere ecclesiarum recognoscendarum adiunxit. Alia multa constituit ad disciplinæ ecclesiasticæ statum constituendum, non vtilia solum, sed etiam necessaria, satis magno decretorum volumine; quæ bonorum Episcoporum studia in perpetuum iuuabunt. Ac eo tempore Visitator in ecclesiæ Mediolanensi muneri suo finem posuit,

fuit, qui multa per se, virtute, studioque suo, cum ad optimum ecclesie statum contulisset; eo etiam Carolus, eiusque apostolica auctoritate in alijs multis usus est, ad ea consequenda; quæ vel tunc quidem a se tentari opportunum non iudicabat; vel auctoritate sua ordinaria ipse non poterat comprehendere: præcipue ad ea corrigenda, & ordinanda, quæ in ecclesijs regularium opus erant. inter alia per eum effecit, vt locum pauperum hospitalitati, curationique; tum pijs alijs operibus destinata, ad Archiepiscopalem recognitionem, speculationemque reuocarentur: quique iis locis præfecti erant, in eorum administratione diligentiam ad sacrorum canonum præscriptum iureiurando recipere. quod eorum nonnulli res eiusmodi vel negligere, vel ita curare solerent, vt suis potius, amicorumue commodis, quam rebus sacris seruirent interdum: cum alioqui tamen viri nobilissimi plurimi singulari fide, ac diligentia eiusmodi negotia pietatis ergo suscepta tunc gererent. omnino longe alia ratione Carolus illud visitandi munus accepit, atque alij quidam. nam & ad ecclesie suæ perfectam disciplinam quam plurima conferri, addique studebat; & quod suæ culpæ esset, id demonstrari, corrigique valde lætabatur. dicebat maximam eiusmodi se officij expertum esse utilitatem: nam cum natura homines in suis erratis cognoscendis parum videant, multum in alienis; cum aliorum Episcoporum res ipse perscrutaretur; in aliorum culpa, suam sese agnosceret: cum vero alius res suas agnosceret, multa, quæ se antea fugerant, doceri. Episcopus igitur festo die ante altare sedens, populo nunciauit discessum suum; dixitque se peragrassse totam dioccesim; ecclesias omnes, præcipuas per se, re-

liquas per alios iustrasse: res omnes ita ordinatas comperisse; vt ei ad multa discenda muneris ea functio valde opportuna fuisset. quod perfectum non esset, præscriptum esse tamen in vnaquaque ecclesia diligenter. ideo fere vno executionis verbo posse actionem suam se concludere. cui Carolus è sede sua respondit: vsurpare se posse illud sanctorum piscatorum, Tota nocte laborauimus; & nihil coepimus; nunc in verbo tuo laxabo rete. nihil ad id tempus fere suis laboribus cum fecisset; eius tum Præfulis verbis, atque virtute, quæ ex Apostolica Sede Romana Christi Domini Vicarius miserat, fructum tandem laborum ita sperare; quæ admodum illi cum iussu Domini rete iecissent, magnum piscium numerum ad littus traxerunt. alia addit pro modestia sua, & ea quam semper habuit erga Romanam Ecclesiam summa reuerentia. Episcopus autem ad Casalensem, aliasque prouinciæ ecclesias perlustrandas se contulit; quæ cum Carolo vna cum alijs ad metropolim suam pertinentibus inspiciendæ essent, & componendæ; commode tamen ei muneri vacare non poterat.

Sed reuocanda oratio est ad translationes sanctorum corporum referendas; quibus Iubilei celebritas valde illustrata fuit, animique religiosus ad salutis suæ negotium procurandum preparati. Inter alia salutis adiumenta, quæ Carolus ecclesie suæ posset afferre, illud erat plane magnum; beatorum virorum, quorum reliquijs locupletata, ornataque erat, memoriam redintegrari: vt excitata, vel renouata erga patres, patronosque suos populi pietate; nosset in posterum, velletque ad eorum confugere præsidium in calamitatibus suis. quæ ad rem, licet non parum valuerit, aliquid ex eorum historia delibatum edere, quod in ecclesiarum libro factum est; maxime tamen opportunum

De Sanctorum corporum translationibus a Carolo celebratis.
CAP. VI.

num erat, ipsas sanctorum reliquias in apertum proferre; solenni Ecclesie pompa more maiorum circumferre; populo ipsi ante oculos proponere. Eius rei idonea illa visa est occasio; quod, ut altaria, aliaque ecclesiarum partes, quemadmodum plerisque in locis Caroli tempore factum est, instaurarentur; locis suis sacras reliquias mouere necesse fuit. omnino turpe erat, populum Mediolanensem plurimos pastores habere, quorum sanctitas publice colitur; multos item Christi insignes martyres, preclara ciuitatum praesidia: quorum nedum opem frequenter, ut debebat, imploraret; reliquiasque veneraretur; sed ne memoriam quidem fere teneret. opportune vero, & ut videtur, diuinitus, Carolus fecit; de ea clade ciuitati impendente, de qua paulo post dicemus; tum Iubilei religione; tum voluntate in coelestes patronos suos pie inflammanda, plebem Mediolanensem ad animorum castitatem, salutariaque studia exerceret; quod minus coelesti domicilio indigni, migrantes ex hac vita reperirentur. Atque iam ante annos quinque, hoc est postridie 1. x. Sept. M. D. LXXI. sanctas reliquias mouerat, & recognouerat, quas Basilica olim sanctorum Naboris, & Felicis, nunc sancti Francisci habet: sed sine eo apparatu, quem postea antiquae pietatis esse animaduertit, & ad pios animos sancte commouendos accommodatum. reliquias Apostoli Barnabae nonnullas a sacello suo: martyrum Naboris, & Felicis, Caij item, & Materni Praesulum Mediolanensium, a capite ecclesiae, ubi altare maius erat; ad locum transtulit, ubi nunc illud situm est. alias recognouit, & suis locis reliquit; martyrum Felicis, & Fortunatij; Sauiinaeque matronae. Nunc autem celebriorem translationibus addidit apparatus. Erat inter commemoratam Basilicam, quae nunc est sancti Fran-

cisci, & Ambrosianam; alia sancti Vitalis nomine dicata, quae Fausti Basilica fuisse putatur; de qua etiam apud sanctum Ambrosium mentio est. ab ea titulum parochiae Carolus cum amouisset; mox etiam ei persuasum est, ut eam monachis Ambrosianis concederet. prius autem inde exportandum putauit corpus veteris Archiepiscopi Mediolanensis, Monae, sub altari conditum; cuius memoria in ecclesia Mediolanensi colitur pridie id. Octobris. Atque die translationi dicto, qui post nonas Februarij consequbatur, quo die prima erat supplicatio ad sanctum Ambrosium ob Iubilei memoratam praeparationem; misit vesperi, qui locum recognosceret, & quae opus erant, pararet. nocte accessit ipse. ibi, arca lapidea, quae in terram defossa erat, aperta; post precationem, stola collo inducta, ad sepulchrum abiectus, singillatim ossa illa veneranda extrahebat; & in arca ferico panno intus ornata, tacitus, mentemque in sancti patris meritis defixa, componebat; assistantibus canonicis nonnullis linea veste indutis, qui pio operi inseruiebamus; & alijs item presbyteris, diaconisque praesentibus; quorum quidam lachrymas praeanimi suauitate; gaudioque tenere non poterant. Arca deinde cum ossibus posita super altare; nocturnas preces ad sancti honorem accommodatas primo recitauimus: post etiam quae diei illius erant addidimus. inde cum essemus profecti; canonici alij successere; & post eos alij; ut tota nocte ex sacris institutis essent, qui ibi vigilarent, & precarentur. Mane, his peractis, quae ad supplicationem pertinebant; ex Ambrosiana Basilica, ad corpus venimus; quod ornatissimo ferebro humeris portandum erat. charum onus subiere in anteriore parte Carolus, & Episcopus Salaminae; in posteriore duo praecipua dignitate canonici, extra ecclesiam, canonici vicissim suc-

succedentes, vsque ad maiorem ecclesiam portauere, sacris, & pretiosissimis indumentis ornati omnes. multos iam dies cœlum nubibus erat, pluuijsque perturbatum: at cum efferretur sacrum corpus, magna omnium lætitia, & admiratione, serena, clarissimaque luce fulsit. clerus vnuerfus, hymnos, psalmosque ad rem accommodatos per choros musice cantabat. tubarum sonus frequens ciebat pios animorum motus. Senatus sectabatur. multitudo præterea infinita. luminum vis innumerabilis. Cum ad ecclesiam maiorem ventum esset; feretro in altari posito, Carolus de sancti laudibus concionem habuit. toto die conuenit populus ad beati parentis reliquias venerandas; immo agnoscendas; cum vel eius nomen plerique ignorarent; tum magno studio, coronis, sibi ad precandum paratis, religionis causa feretrum tangi curabant, vespere verbis ab Episcopo Salaminio ad populum apposite factis; magno concursu, in subterraneam ædem corpus delatum est. Post triduum; cum tertiæ supplicationis gratia Carolus itidem ob Iubileum ad sancti Simpliciani cum clero venisset; aliam celebrauit translationem. Aronæ in ecclesia sanctorum Felini, & Gratiniani, quam Societati I E S V traditam diximus; erant corpora sanctorum martyrum Fidelis, & Carpophori. cum eorum memoria in oppido vix vigeret; locus certe sepulchri ignoraretur; religiosa patrum cura, in altari demum inuenta sunt. Atque cum veteris, & angustæ sancti Fidelis ecclesiæ loco, quam eis olim Carolus Mediolani tradiderat: amplam, & magnificentiam ex ciuium liberalitate cœpissent ædificare; ad sanctorum cultum magnificentius, & ad multorum salutem vtilius fore existimarunt; si ea corpora Mediolanum transferrentur; & Fidelis corpus, vna cum mar-

tyrij socio in suam ædem referretur. Ea igitur ex Caroli consensu, qui oppidi sui rationem, augendi cultus causa, minime habuerat, ad sancti Simpliciani ecclesiam priuatim deportata; solemni ritu, atque apparatu ad constitutum locum transferenda erant. Carolus eò feria sexta nocte venit; reliquias composuit; diuina nocturnæ precationis officia obiit; ibi fuit donec lux appropinquaret. mane autem stata supplicatione absoluta, V. Idus mensis eiusdem, ad nouæ ecclesiæ locum eas magna celebritate transtulit; ipsis societatis clericis vmbraculum honoris causa supra feretrum gestantibus. At populus Aronensis, quo inscio corpora fuerant asportata, paulo post, cum id cognouisset, valde commotus, acri admodum studio; vt vehemens esse solet in huiusmodi genere popularis impetus; de recuperandis reliquijs institit; neque conqueuit, donec eorum partem a Carolo acceptam in eandem ecclesiam Aronam referret. Addam aliam similem celebritatem, quæ fuit eiusdem anni mense Iulio. Obsecro autem, si cui forte videbor res huiusmodi aut diligentius colligere, aut pluribus exponere; quàm ad propositum finem intento, properantique gratum videatur: vt æquo animo patiat, aliquid me rerum nostrarum memoriæ, non sine multorum fructu concedere; pijsque nostris hominibus gratificari. Versamur etiam in hoc genere libentius, quam in Caroli rerum asperitatibus exponendis; quæ licet constantiæ, patientiæ, sacerdotalisque roboris contra aduersa omnia retinendi, exemplum Dei ministris præclarum præbeant; illud tamen inest molestiæ, quod res pijs temporibus propemodum indignas scribere necesse est. Piget explicare turbulentos quosdam motus, qui hoc ipso diuinæ placationis optatissimo tē-

pore extiterunt . Itaque ad aliam translationem veniamus . Nonnullis ante annis monachi, qui ab Oliueto monte nomen traxere, nouam ecclesiam sancti Victoris cœperant, pulchram, & magnifici operis. quæ perfecta, veterem, quæ proxima erat, dirui volebant. illam dico, quæ Portiana veteribus appellata est; & sancti Ambrosij litteris, actionibusque illustrata. sed prius sancta corpora, quibus locus abundabat, tollenda erant, & in nouam ecclesiam transferenda. occasionem libenter arripuit Carolus splendidæ translationis celebrandæ, quæ & sanctorum reliquijs honos tribueretur, & Mediolanensium pietas erga illos quoque diuinos eius custodes renouaretur. Arcæ lapidæ erant plures ossibus plenæ, circum altare sub terram collocatæ: quæ ossa, licet neque nominibus, neque alijs signis distinguerentur; aliud tamen iudicari de ijs non poterat, quàm ex ijs sanctis corporibus esse, quibus eam ecclesiam esse copiosam veteribus monumentis testatum est. Vna erat arca sub altari, altius quam aliæ defossa: in ea corpora sanctorum Victoris martyris, & Satyri, sancti Ambrosij fratris, erant. his igitur omnibus primo legitime recognitis: demum IIX. Calend. Augusti quo die S. Iacobi festum celebratur, Carolus ad locum, vigilandi ex instituto, precandique gratia; quia postridie futura transla-

tio erat; se contulit. ibi nocturnis precibus de more habitis; & sancti Victoris vita recitata; ossa omnia ita composuimus; vt septem feretra portanda pararentur. Postridie clerus vniuersus in maiore ecclesia, coactus, ordine ad sancti Victoris processit: vnde sublata sacra diuini amoris pignora, primò canonicorum, de inde monachorum humeris, vijs apparatis, cantu ad beatorum gloriam significandam accommodato, circumlata sunt, tanto spatio, quantum opus erat ad longissimos sacrorum hominum ordines producendos; maximamque multitudinem capiendam. quibus ad eandem ecclesiam relatis, sacrosanctæ Missæ solemniter celebrata sunt. reliquæ toto die in conspectu populi relictæ, qui frequentissimus eò, magna pietate confluit. vespere autem reuerso Carolo, sericis illæ pannis inuolutæ, præsentibus notarijs, in capsas plumbeas reconditæ sunt. quæ Victoris, Satyrique erant, separatim in altare maius ecclesiæ sunt illatæ. Aliæ in suis arcibus lapideis a vetere ecclesia deductis, positæ, in sacello, quod ea de causa monachi, Carolo auctore, ad suam subterraneam ædem addiderant; ita in varijs capsis separatæ, ac in sacelli angulis, quantum fieri potuit, collocatæ sunt; vt primò fuerant inuentæ.

